

Το Άστρο της Βηθλεέμ. Οι κυριότερες υποθέσεις και η υπερβατική φύση του

Δρς Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης
Επίκουροι καθηγητές Αστροφυσικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Το πραγματικό Αστέρι των Χριστουγέννων

Όσο κι αν έψαξαν οι ιεροφάντες των μακρινών άστρων στους αστρονομικούς δέλτους και στην άβυσσο του απόμακρου στερεώματος, ποτέ και τίποτα δεν τους οδήγησε στην απόκρυφη γνώση του γαλήνιου φωτός του «άστρου της Βηθλεέμ».

Ας συνεχίσουν το ψάξιμο.....

Την ύπαρξή του ποτέ δεν θα νιώσουν στα κατάβαθα του νου τους, αν δεν χαθούν στη γνώση ενός πιο μακρινού και απροσπέλαστου γι' αυτούς κόσμου, του κόσμου των μείχιων της ψυχής τους, που ποτέ ίσως δεν καταδύθηκαν και ποτέ δεν κατοίκησαν.

Το άστρο της αληθινής αγάπης του κόσμου, δεν αποτελεί έπαθλο κάποιας ανθρώπινης αλαζονικής κατάκτησης, ούτε απόδειξη οποιασδήποτε μεταφυσικής πίστης.

Το μαγικό του φως αποκαλύπτεται, έτσι αυθόρμητα, μόνο σ' εκείνους που έταξαν σκοπό της ζωής τους, να το λευτερώσουν από τη σκλαβιά της φυλακής της ανθρώπινης ύπαρξής τους.

Ως αστροφυσικούς, ανέκαθεν, το θέμα του άστρου της Βηθλεέμ, μας προβλημάτιζε επιστημονικά, κεντρίζοντας και ερεθίζοντας τα ερευνητικά μας αντανακλαστικά.

Οι εν γένει απορίες και ερωτήσεις μας, είχαν ως αφετηρία τους το γεγονός ότι τα περιγραφόμενα αστρονομικά γεγονότα που συνδέονται με τον «αστέρα», παρά τα περί του αντιθέτου λεγόμενα, οδηγούσαν με βεβαιότητα, ακόμα και έναν ερασιτέχνη αστρονόμο, στο συμπέρασμα ότι το φαινόμενο αυτό, αν υπήρξε, δεν ήταν αστρονομικής φύσεως.

Η αρχική όμως απορία μας, γινόταν βαθιά έκπληξη όταν γνωστοί για την κατάρτισή τους αστρονόμοι, στο πέρασμα των αιώνων, παραβλέποντας το σύνολο των σαφώς περιγραφόμενων από τον Ευαγγελιστή Ματθαίο, αντιφατικών επιστημονικών στοιχείων, προσπαθούσαν επίμονα νά πείσουν το ευρύ κοινό για την αστρονομική φύση του «άστρου της Βηθλεέμ».

Η ανεξήγητη αυτή στάση, όπως ήταν φυσικό έπρεπε νά βρει επιστημονικά μια λογική εξήγηση.

Όπως είναι γνωστό αναφορές που αφορούν το αστέρι της Βηθλεέμ μπορούμε να βρούμε τόσο στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, όσο και στα απόκρυφα Ευαγγέλια, του Ιακώβου» και του ΨευδοΜατθαίου.

Στο Πρωτοευαγγέλιο του Ιακώβου, ειδικότερα, δεν γίνεται αρχικά λόγος για κάποιο αστρονομικό φαινόμενο τύπου «άστρου» μέσα και πάνω από το σπήλαιο, αλλά για μια φεγγοβόλουσα νεφέλη. Για ένα μετεωρολογικό δηλαδή φαινόμενο. Ομοίως αποσυνδέεται το αστρικό φαινόμενο που παρακίνησε τους Μάγους προκειμένου να αποφασίσουν το ταξίδι τους, από τη φωτεινή νεφέλη που εμφανίστηκε κατά τη γέννηση. Η διήγηση αυτή, αν και μη αποδεκτή από την Χριστιανική Εκκλησία, φαίνεται πιο αληθοφανής από επιστημονική άποψη.

Όσον αφορά την διήγηση του Ευαγγελίου του Ματθαίου, η οποία αποτελεί και την επίσημη θεολογική εκδοχή για το άστρο της Βηθλεέμ, μπορούμε να κάνουμε τις επόμενες επισημάνσεις:

1. Η φαινόμενη κίνηση των ουρανίων σωμάτων (ανατολή-δύση) δεν συμπίπτει με την αναφερόμενη κίνηση του άστρου, έτσι όπως αυτή περιγράφεται.

2. Η φαινόμενη λαμπρότητα του «αστέρα», γράφεται, στα απόκρυφα κείμενα, ότι σκίαζε ακόμα και το φως του Ηλιου. Όμως κανείς άλλος εκτός των Μάγων δεν το είχε αντιληφθεί.

3. Το «αστέρι», ανέλαμπε και εξαφανιζόταν, ή στεκόταν και κινιόταν «κατά το δοκούν», αναίτια ή αναλόγως των αναγκών και της περιοχής που βρίσκονταν οι Μάγοι. Ένα αστρονομικό αντικείμενο, όμως, δεν μπορεί κατ' ουδένα τρόπο να παρουσιάζει μια τέτοια συμπεριφορά.

4. Το «αστέρι», έδειξε ένα συγκεκριμένο μικρό τόπο όπου γεννήθηκε ο Ιησούς. Ένα αστρονομικό αντικείμενο, όμως, λόγω της μακρινής απόστασης στην οποία βρίσκεται, δεν μπορεί να υποδείξει κάποιο συγκεκριμένο τόπο στην επιφάνεια της Γης, παρά μόνο κατεύθυνση (προσανατολισμό).

Προκειμένου να υποδειχθεί ένα ορισμένο γήινο σημείο, θα πρέπει το αντικείμενο να δημιουργηθεί στα πολύ χαμηλά στρώματα της γήινης ατμόσφαιρας, γεγονός αδύνατον, για ένα αστρονομικό αντικείμενο. Τα φαινόμενα που δημιουργούνται μέσα στη γήινη ατμόσφαιρα δεν είναι αστρονομικά αλλά μετεωρολογικά.

Ενδιαφέρον είναι να αναφερθεί ότι με τις προηγούμενες απόψεις συμφωνεί και ο ιερός Ιωάννης ο Χρυσόστομος, (Ομιλία ΣΤ' εις το κατά Ματθαίον, P.G. 57, 64-65) ο οποίος σαν άριστος αστρονόμος της περιόδου, εκθέτει τα στοιχεία, τα οποία κατά τη γνώμη του συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι το «άστρο της Βηθλεέμ» δεν ήταν κατ' ουδένα τρόπο ένα αστρονομικό φαινόμενο.

Λόγω των προηγούμενων παρατηρήσεων, που στηρίζονται στα επίσημα κείμενα της Καινής Διαθήκης, οι μελετητές, αν θέλουν να είναι αντικειμενικοί και να μην αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση άλλων επιδιώξεων, θα πρέπει υποχρεωτικά να επιλέξουν μία από τις επόμενες θέσεις για τη φύση του «αστέρα» της Βηθλεέμ:

1. Ο αστέρας της Βηθλεέμ δεν υπήρξε ποτέ, αλλά ήταν ένας μύθος, μια επινόηση των συγγραφέων του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου, με στόχους αδιάφορους και άσχετους ως προς την εξυπηρέτηση της επιστημονικής και ιστορικής αλήθειας. Γιατί όμως προτάθηκε αυτός ο μύθος?

Όπως είναι γνωστό, η αστρολογία, με την σημερινή της μορφή, αποτελεί κομμάτι της προχριστιανικής Ιουδαϊκής παράδοσης, σαν μέρος της Ιουδαϊκής Καμπαλά. Σύμφωνα με τις παραδόσεις αυτές, τον ερχομό του Μεσσία θα προανήγγειλαν ουράνια φαινόμενα έκτακτα και θαυμαστά.

Αυτό σημαίνει ότι το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, το οποίον απευθυνόταν σε χριστιανούς προέρχονταν εξ Ιουδαίων, έπρεπε, προκειμένου να πείσει τους Ιουδαίους για το ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, να περιλαμβάνει όλες τις αστρολογικές αποδείξεις της Θειας Φύσης Του. Με λίγα λόγια η Ευαγγελική αυτή περικοπή δικαιώνει την αστρολογία που διατείνεται ότι τα ουράνια φαινόμενα προαναγγέλλουν επίγεια γεγονότα.

2. Ο αστέρας της Βηθλεέμ υπήρξε ένα φαινόμενο υπερβατικό και υπέρλογο, πέρα και έξω από τα όρια της γνωστής στον σημερινό άνθρωπο επιστήμης. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι το γεγονός, στην περίπτωση αυτή, υπήρξε «αφύσικο», «υπεράνω» ή «έξω» από τα όρια του γενικότερου φυσικού νόμου. Αντιθέτως, ίσως να σημαίνει ότι το εν λόγω φαινόμενο εξελισσόταν εντός των πλαισίων κάποιων φυσικών νόμων άγνωστων ακόμα στην ανθρώπινη επιστήμη. Με την άποψη αυτή, με την οποία συμφωνούν ο Ιερός Χρυσόστομος και ο Ωριγένης, μπορούν να συμφωνήσουν όλοι οι χριστιανοί ερευνητές αφού η λύση αυτή απεμπλέκει την επιστήμη από την θεολογική ενόραση.

Το άστρο της Βηθλεέμ και η Καθολική Εκκλησία

Το αστρονομικό πρόβλημα του άστρου της Βηθλεέμ δημιουργήθηκε από τους ορθολογιστές θεολόγους της Δύσης, κατά τον 16ο αιώνα και έπειτα. Γι' αυτούς η εμφάνιση του άστρου της Βηθλεέμ, συνδυαζόμενη με το γενικό αστρολογικό πλαίσιο της εποχής, ήταν η ικανή και αναγκαία συνθήκη που θα απεδείκνυε, κατά την άποψή τους, την ιστορική ύπαρξη του Ιησού. Η σκέψη ήταν απλή: *Αν η Αστρονομία μπορούσε να αποδείξει με στοιχεία την ύπαρξη του άστρου της Βηθλεέμ, την περίοδο που οι ιστορικοί τοποθετούσαν τη γέννηση του Ιησού στην Ιουδαία, τότε αυτομάτως θα αποδεικνυόταν και η ιστορικότητα της Γέννησης.*

Η άποψη αυτή υποστηρίζει την αστρολογική ερμηνεία και τις αστρολογικές αναφορές για το άστρο της Βηθλεέμ. Η θέση αυτή άρχισε να ενδιαφέρει τη Δυτική Εκκλησία από τον 15ο αιώνα και μετά, όταν η Αστρολογία είχε γνωρίσει μια δεύτερη άνθιση. Τότε, οι αστρολόγοι δεν έλειπαν από καμιά βασιλική Αυλή. Πολλοί πάπες είχαν τον προσωπικό τους αστρολόγο, ενώ και πολλοί αστρολόγοι έγιναν ιερωμένοι και ανέβηκαν ψηλά στην ιερατική ιεραρχία.

Συνεπώς, μελετώντας τις απόψεις των μεγάλων Δυτικών αστρονόμων, από τους περίφημους Τύχωνα Μπραχέ και Γιοχάνες Κέπλερ μέχρι σήμερα, ανακαλύπτουμε ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς που προσπάθησαν να εξηγήσουν τη φύση του άστρου της Βηθλεέμ —ωθούμενοι από τους θεολογικούς κύκλους της εποχής— μάλλον θεολόγισαν και αστρολόγισαν, παρά τεκμηρίωναν επιστημονικά την ύπαρξή του. Δηλαδή, διαπρεπείς επιστήμονες εξηγούσαν τις επιστημονικές τους απόψεις για τη φύση του άστρου της Βηθλεέμ με θεολογικούς και αστρολογικούς όρους. Για να ακριβολογούμε, όμως, πάνω σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο έπρεπε να κινηθούν, αφού αστρολογικό και όχι αστρονομικό είναι το εν γένει περίβλημα της ευαγγελικής αφήγησης.

Θεϊκά ουράνια φαινόμενα και Παλαιά Διαθήκη

Πολλοί ερευνητές, συγγραφείς και μελετητές των Γραφών διατύπωσαν την άποψη ότι το ουράνιο αυτό σημάδι ήταν το συμβολικό άστρο των προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης για τον αναμενόμενο Μεσσία. Εξάλλου η γέννηση σημαντικών προσώπων της Παλαιάς Διαθήκης, σύμφωνα με τις παραδόσεις, συνδεόταν με ουράνια ή με μεγαλειώδη φυσικά φαινόμενα και με υπερβάσεις των γνωστών φυσικών νόμων.

Σημειώνουμε ότι όχι μόνον στα κανονικά βιβλία, αλλά και στην ίδια την απόκρυφη ιουδαϊκή γραμματεία αναφέρονται οι υπερφυσικές γεννήσεις αγοριών με θεία αποστολή.

Στα χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας στην *«Ιστορία του Αβραάμ (Ma' ase Abraham BHM i. 25 κ. επ.)* αναφέρεται ότι κατά τη γέννηση του Πατριάρχη Αβραάμ, γιου τού πρίγκιπα Θάρα, εμφανίστηκε ένας κομήτης στην Ανατολή που περιφερόταν στον ουρανό της Χαλδαίας «καταπίνοντας» τέσσερα άστρα, που το καθένα ήταν στερεωμένο σε διαφορετικό τεταρτημόριο του ουράνιου θόλου. Το έκτακτο αυτό γεγονός ερμηνεύτηκε από τους σοφούς ιερείς-αστρολόγους της Αυλής ως σημάδι γέννησης ενός αγοριού που θα γινόταν βασιλιάς και οι απόγονοί του θα κληρονομούσαν τη Γη στους αιώνες. Αμέσως οι σοφοί ειδοποίησαν τον βασιλιά Νεμρώδ (ή Νεβρώδ), που ακούγοντας την πρόβλεψή τους θέλησε να εξοντώσει το νεογέννητο. Τη λύση, όμως, έδωσε ο αρχάγγελος Γαβριήλ που μετά από διαταγή του Θεού έκρυψε τον μικρό Αβραάμ από τους στρατιώτες τού Νεμρώδ σκεπάζοντας τον μ' ένα σύννεφο. Τότε ο Θάρα (Τεράχ κατά το Ταλμούδ), ο πατέρας τού Αβραάμ, φοβούμενος για τη ζωή του πρωτότοκου γιου του, εγκατέλειψε την Ουρ ή τη Χαρράν της Μεσοποταμίας για τη Γη Χαναάν.

Παρ' όλα αυτά ο Νεμρώδ, όπως θρυλείται, εσφαγίασε 70.000 αρσενικά νήπια προκειμένου να φονεύσει και τον Αβραάμ.

Το Ταλμουδ αναφέρει και άλλες προστριβές του Αβραάμ με τον Νεμρώδ, αφού κάποτε ο βασιλιάς τον πέταξε μέσα στις φλόγες από τις οποίες όμως ο Αβραάμ βγήκε σώος.

Στην εβραϊκή παράδοση ένα «άστρο» εμφανίζεται περιστασιακά για να λάμψει κατά την αναγγελία της γέννησης του Μωυσή στην Αίγυπτο. Ο Φαραώ το θεώρησε κακό σημάδι, ενώ παράλληλα είδε ένα προφητικό όνειρο που του το ανέλυσαν οι σοφοί Αιγύπτιοι ιερείς. Σύμφωνα με την ερμηνεία τους, θα γεννιόταν ένα αγόρι ανάμεσα στις εβραϊκές οικογένειες που θα οδηγούσε την Αίγυπτο στην καταστροφή. Γι' αυτόν τον λόγο ο βασιλιάς διέταξε, μόλις γεννιούνται αρσενικά παιδιά των Ισραηλιτών, να ρίχνονται στον ποταμό και να εξοντώνονται, όπως ακριβώς, αργότερα, ο Ηρώδης θα ζητήσει τον σφαγιασμό των αρρένων νηπίων κάτω των δύο ετών στη Βηθλεέμ! Αγγελος Κυρίου, όμως, έσωσε τον μικρό Μωυσή, αφού ειδοποίησε τον Αμράμ, τον πατέρα του να τον κρύψει (Ταργκούμ της Παλαιστίνης, Ιώσ. Ιουδ. Αρχ. 2, 9, 3-4 και Εξοδ. Α').

Αστρα εμφανίζονται όχι μόνο σε γεννήσεις μεγάλων προσώπων, αλλά και για να σηματοδοτήσουν εποχές ή να καθοδηγήσουν ημίθεους. Μάλιστα ο Βιργίλιος στο επικό ποίημά του, «Αινειάδα», γράφει για κάποιο άστρο που οδήγησε τον Αινεία στην τοποθεσία όπου έμελλε να χτιστεί η Ρώμη.

Ο Μ.Σ. Μεγαλομμάτης στο πόνημά του «Οι Χριστιανισμοί» υποστηρίζει τα ίδια περίπου με τα παραπάνω και αμφισβητεί έντονα την αστρονομική φύση του άστρου της Βηθλεέμ, γράφοντας ότι: *«Κάθε εντύπωση, θεώρηση και άποψη περί ουρανίων εντυπωσιακών φαινομένων, κομητών, ταραχών των αστρικών κινήσεων και καταστροφών συμπαντικών διαστάσεων ως προμηνυμάτων άφιξης του Μεσσία και έναρξης του Πληρώματος του Χρόνου είναι χαλδαϊστικής επίδρασης, ή επικύρωσης..... που δεν χρειάζονται για προσηλυτισμό χαλδαϊστών, αλλά για προσαπόκτηση κύρους, γοήτρου και αξιοπιστίας».*

Κάποιες τελικές σκέψεις

Επικεντρώνοντας στην ουσία της ευαγγελικής αφήγησης, πιστεύουμε ότι ο Ευαγγελιστής Ματθαίος θέλησε να παρουσιάσει ένα γεγονός απόλυτα θαυματουργό και υπερφυσικό, που δεν είναι δυνατόν να συνταυτιστεί μ' ένα φυσικό φαινόμενο. Κανείς δεν μπορεί εύκολα να ξεπεράσει την υπερβατικότητα του λεγόμενου «άστρου» της Βηθλεέμ και να το εντάξει στους καθορισμένους αστρονομικούς νόμους που διέπουν την εμφάνιση ενός ουρανίου φαινομένου ή σώματος, έστω και εξαιρετικά σπάνιου.

Μετά απ' όλες τις προηγούμενες γενικές σκέψεις και επισημάνσεις θα θέλαμε να καταθέσουμε τις επόμενες προσωπικές θέσεις και απόψεις μας:

1. Θα πρέπει κάποιος να μην έχει ακόμη και τις πλέον στοιχειώδεις γνώσεις Αστρονομίας, για να διατυπώσει την άποψη ότι το «άστρο της Βηθλεέμ», το περιγραφόμενο από το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, αποτελεί ένα αστρονομικό αντικείμενο.

Μια τέτοια γνώμη θα μπορούσε να διατυπωθεί μόνο από αστρονόμους των οποίων η επιστημονική οξυδέρκεια έχει αμβλυνθεί από άλλα συναισθήματα, όπως την υπέρμετρη θρησκευτική πίστη ή τον φανατισμό, την κοινωνική σκοπιμότητα ή την ανθρώπινη φιλοδοξία κ.λ.π.

2. Το άστρο της Βηθλεέμ δεν θα μπορούσε με κανένα τρόπο να είναι, από όσα μέχρι σήμερα γνωρίζουμε, ένα από τα γνωστά ατμοσφαιρικά φαινόμενα. Τέτοιας έκτασης, διάρκειας και ιδιοτήτων μετεωρολογικά φαινόμενα, που να εξηγούν τη φύση και τις κινήσεις του «άστρου» της Βηθλεέμ, κατά τη γνώμη μας, δεν έχουν παρατηρηθεί μέχρι σήμερα, ούτε γνωρίζουμε κάποιους φυσικούς παράγοντες ή μηχανισμούς, οι οποίοι να μπορούν να τα δημιουργήσουν. Σημειώνουμε με κάθε επιφύλαξη ότι το πλέον συναφές, προς τον αστέρα της Βηθλεέμ, μετεωρολογικό φαινόμενο είναι ο σφαιρικός κεραυνός.

3. Αρνούμαστε, για ένα φαινόμενο όπως ο αστέρας της Βηθλεέμ, να μπούμε στη λογική κατασκευής δογματικών, προσωπικών σεναρίων και τη διατύπωση κάποιων απόψεων που ως

στόχο τους θα είχαν, όχι τη διερεύνηση της αλήθειας, αλλά την ψευδοεπιβεβαίωση προσωπικών μεταφυσικών ή κοινωνικών δογμάτων, καθώς και την εξυπηρέτηση προσωπικών τακτικών μεθοδεύσεων και επιδιώξεων.

Μια γενική άποψη, θεολογικού και φιλοσοφικού χαρακτήρα, που θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε είναι η επόμενη: *«Εφ' όσον ο Θεός δημιούργησε τον φυσικό νόμο, δεν είναι δυνατόν να γίνεται συγχρόνως και ο μεγάλος παραβάτης του, καταστρατηγώντας τον κατά το δοκούν, έστω και σε έκτακτες περιστάσεις, όπως εμφανίζοντας έναν παραφυσικό αστέρα».*

Για τον λόγο αυτόν θα μπορούσαμε να δεχθούμε την άποψη ότι φαινόμενα όπως το άστρο της Βηθλεέμ, αν βέβαια υπήρξε, κινούνται εντός των πλαισίων του γενικότερου φυσικού νόμου, πιθανότατα όμως έξω από το σύστημα της μέχρι σήμερα γνωστής στον άνθρωπο επιστημονικής γνώσης. Υπό την έννοια αυτή, περιγράφοντας το αστέρι της γέννησης, μπορούμε να δεχθούμε τους όρους υπερβατικό και μεταφυσικό, ως προς τη φύση του.

Εάν δεν γίναμε κατανοητοί, επαναλαμβάνουμε ότι πολύ πιθανόν η φύση του άστρου της Βηθλεέμ να ερμηνεύεται ξεκάθαρα από έναν γενικότερο φυσικό νόμο, που ακόμη δεν είναι άμεσα αντιληπτός από τη σύγχρονη επιστήμη.

Μια τέτοια αντίληψη των πραγμάτων, ασφαλώς και συμφιλιώνει τις απόψεις της Αστρονομίας με αυτές της Θεολογίας. Συγχρόνως, όμως, διαχωρίζει απολύτως τα πεδία δραστηριοτήτων τους.

Με αφετηρία την προηγούμενη θέση μας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι για τη φύση του άστρου της Βηθλεέμ, εμείς, ως θετικοί επιστήμονες, νομιμοποιούμαστε να γράψουμε τι δεν ήταν και όχι να πλάθουμε σενάρια για το τι πιθανώς να ήταν.

Τέλος, κάτι ακόμα, προς άρση τέτοιου είδους παρεξηγήσεων. Θα πρέπει επιτέλους οι θεολόγοι και οι θετικοί επιστήμονες να κατανοήσουν, πριν ασχοληθούν με θέματα όπως το άστρο της Βηθλεέμ, ότι οι πεισματικά ακραίες θέσεις και η σκοπιμότητα δεν είναι ο καλύτερος οδηγός στην προσπάθεια αναζήτησης της αλήθειας.

Βιβλιογραφία

Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης: «Στα ίχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ», εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα Δεκέμβριος 2000 (υπό έκδοση).